

Nr 194

Utlåtande i anledning av väckta motioner om en snabbutredning rörande den mera långsiktiga planeringen av kraftverksanläggningar.

(4:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 77) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Näs m. fl. (II: 153), har hemställts att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t gör frågan om den mera långsiktiga planläggningen av kraftverksanläggningar till föremål för en snabbutredning, antingen speciellt tillsatt för frågan eller genom 1943 års elkraftutredning.

Till stöd för sitt yrkande ha motionärerna anfört följande.

De årliga investeringarna för kraftverk och sjöregleringar uppgår till omkring 400 milj. kronor. För överförings- och distributionsanläggningar tillkommer ett ungefär lika stort belopp. Enligt elkraftutredningens betänkande 1954 (bil. 4) kan man räkna med att enhetskostnaden (vid oförändrat penningvärde) för kraftverk och sjöregleringar under de närmaste tio åren successivt kommer att stiga med 50 procent. Då arbetenas omfattning med 6,5 procents årlig ökning samtidigt beräknas bli fördubblade, skulle investeringarna för kraftverk och sjöregleringar under 1964 bli tre gånger så stora som under 1954 eller ca 1 200 milj. kronor. Härtill kommer enhetskostnaderna för distributionsapparaten, som kan beräknas bli dubbelt så stora 1964 som 1954, eller ca 800 milj. kronor. Årsinvesteringarna för hela kraftindustrien skulle alltså stiga från 800 till 2 000 miljoner kronor.

Eftersom det tar minst fyra år att bygga ett stort vattenkraftverk och dessutom projektering och domstolsbehandling tar sin tid, bör man vid varje tidpunkt ha klart för sig, vilka kraftverk som skall tas i drift åtminstone under den närmaste sexårsperioden.

Forskningens och teknikens landvinningar under det senaste decenniet har som bekant fört problemet om atomenergiens utnyttjande för produktiva ändamål i förgrunden. Utvecklingen på detta område har forcerats i ett tempo som kanske saknar motstycke i vetenskapens historia. De tekniska framstegen tycks redan nu ge vid handen, att hela problemkomplexet i samband med mänsklighetens energiförsörjning ligger i stöpsleven. Atomenergiens utnyttjande för produktionen av elkraft ter sig knappast längre som en utopi. Man kan inte bortse från möjligheten, att atomkraften i en tämligen nära framtid blir billigare än vattenkraften.

Under sådana förhållanden synes det motiverat att vid den mera långsiktiga planeringen av »konventionella» kraftverksanläggningar ge utrymme för en viss avvaktande försiktighet liksom för största möjliga förutseende. Riskerna för felinvesteringar torde inte få uteslutas, detta så mycket

mer som kraftverksbyggen är tidsödande företag med relativt stora kostnader för samhället. Hårtill kommer att dessa anläggningar som bekant ofta medför skador på fiskbeståndet i sjöar och vattendrag samt en från naturskyddssynpunkt beklaglig åverkan på landskapets skönhetsvärden.

Över motionerna ha yttranden inhämtats från vattenfallsstyrelsen, Svenska vattenkraftföreningen och Aktiebolaget Atomenergi samt samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen.

Vattenfallsstyrelsen erinrar inledningsvis om att 1943 års elkraftutredning slutfört sitt arbete, varför tanken på att en planering skulle verkställas genom utredningen icke vore genomförbar. Styrelsen framhåller vidare, att av styrelsen verkställda utredningar utvisa, att man icke behöver räkna med nämnvärd kostnadsstegring för det vattenkrafttillskott, som beräknas tillkomma under det närmaste decenniet, utan att snarare utsikter finnas för att tack vare fortlöpande teknisk utveckling nuvarande kostnadsläge för vattenkraften skall vid bibehållet penningvärde stå sig under avsevärd tid framåt. Detta gäve en något annan bakgrund ifråga om investeringskostnadernas utveckling och relationerna i kostnadshänseende till ett utnyttjande av atomenergi.

Styrelsen framhåller därefter följande beträffande organisationen av den planeringsverksamhet som f. n. bedrives.

Planeringen av kommande utbyggnader av produktions- och distributionsanläggningar är en av de viktigaste uppgifterna för kraftföretagen och behandlas även som sådan. Inom Vattenfallsstyrelsen fungerar för ändamålet i första hand en särskild på driftbyrån placerad planeringsavdelning med uppgift primärt att fastställa behovet av nya anläggningar. Härför utnyttjas numera i detalj gående prognoser rörande kraftbehovets sannolika utveckling, vilka utarbetas i intimt samarbete med de större elkraftkonsumenterna, speciellt inom industrin. Närmare uppgifter om dessa prognoser och deras resultat finnas successivt angivna i de utdrag ur Vattenfallsstyrelsens anslagsskrivelser, vilka återgivits i de senare årens statsverkspropositioner. Därjämte arbeta Styrelsens byggande byråer, delvis genom särskilda avdelningar, fortlöpande på att undersöka möjliga nya utbyggnader med fastställande av deras egenskaper ifråga om utvinnbar kraftmängd, kostnader, erforderlig byggnadstid, arbetsmarknadsförhållanden etc., så långt som är behövt för att vid varje tidpunkt de lämpligaste åtgärderna skola kunna utväljas. Dylig förplanering verkställs av vattenbyggnadstekniska byrån ifråga om vattenkraftstationer och vattenregleringar, av elektrobyggnadsbyrån ifråga om ångkraftverk samt vattenkraftstationernas elektriska delar och kraftens överföring fram till huvudsakligt förbrukningsområde och av den nyinrättade atomkraftbyrån ifråga om atomkraftverk. Efter en avvägning mellan vatten- och ångkraftutbyggnader, som närmast ankommer på driftbyråns planeringsavdelning, utformas det definitiva byggnadsprogrammet förmedelst sammanställning av samtliga grunduppgifter.

De nämnda belastningsprognoserna utarbetas för hela landet, formellt såsom ett uppdrag för Centrala driftledningens räkning. I övrigt avser Vattenfallsstyrelsens planeringsverksamhet det statliga kraftsystemet, vilket beräknas taga hand om ungefär hälften av totala belastningsökningen, under det att de enskilda kraftföretagen genomföra ett vart för sitt område motsvarande förundersökningar om hur tillkommande kraftbehov bäst skola tillgodoses. Medelst samråd och sammanställning av utbyggnadsplaner-

na, bl. a. inom Centrala driftledningens ram, kontrolleras emellertid, att en för hela landet tillräcklig sammanlagd utbyggnadsverksamhet föreligger. Härutinnan kan hänvisas till de diagram över krafttillgångarnas och kraftbehovens utveckling, som intagas i statsverkspropositionerna.

Beträffande den i motionerna antydda risken för felinvesteringar genom att kraftutbyggnadsplaneringen fortsätter för länge med »konventionella» lösningar uttalar styrelsen bl. a. följande.

Härtill må framhållas, att nämnda planeringsverksamhet ständigt försig-gått under fullt beaktande av teknikens landvinningar, ty även beträffande vattenbyggnader i och för sig och konventionella ångkraftverk har en betydande utveckling ägt rum, betingad av rent vetenskaplig forskning, förbättrade arbetsmetoder, större och effektivare arbetsmaskiner, möjlighet att använda större maskinenheter etc. Något för själva planeringen av kraftutbyggnaderna i princip nytt läge medför möjligheten att utnyttja atomenergi därför icke. I motionerna talas vidare om »utrymme för en viss avvaktande försiktighet», men just när det gäller elektrisk kraft kan man icke såsom beträffande åtskilliga andra nyttigheter låta produktionsapparatens sacka efter i avvaktan på tekniska framsteg och medvetet räkna med en tids otillräcklig behovstillfredsställelse som tolerabel, utan planeringen måste inriktas på full täckning av förutsedda anspråk på kraft. Anledningen är, att brist på elektrisk kraft medför högst besvärande konsekvenser, vare sig den nödvändiggör mer eller mindre godtyckligt verkande vägran att sälja ytterligare kraft eller yttrar sig i otillräckliga resurser relativt redan ansluten belastning — vars tillväxt kraftföretagen icke kunna hejda med fysikaliska medel — med åtföljande täta och långvariga avbrott, rationering etc. för samtliga konsumenter eller stora grupper sådana, inbegripande även dem, som icke bidragit till bristens uppkomst.

Styrelsen anför vidare att som motionärerna framhållit bör man nu vid varje tidpunkt ha klart för sig åtminstone för den närmaste sexårsperioden, vilka kraftverk som därunder skola tagas i bruk, detta på grund av lång förberedelse- och byggnadstid för vattenkraftstationerna. För flertalet av dessa är det dock icke nödvändigt att så långt i förväg fatta beslut om själva byggnadsarbetena, så att man sedan vore bunden för att fullfölja dem. Räk-nat mellan dylikt beslut och färdigställandet varierade byggnadstiderna mellan tre och sex år. Att arbetena toge så lång tid, vore självfallet en nackdel, därför att förutsägelseerna om kraftbehov m. m. bli osäkrare ju mer avlägset resp. tidpunkt ligger. Huruvida utnyttjandet av atomenergi kunde medföra lättare förhållanden därutinnan, vore ännu omöjligt att bedöma. I varje fall vore att konstatera, att intet är att vinna på en ännu mera långsiktig detalj-planering än som betingas av längsta erforderliga byggnadstid för de ifrågakommande nya anläggningarna, ty med den snabba och oförutsebara utveckling, som tekniken och övriga förutsättningar undergå, bleve resultaten av en sådan snart omoderna och det därpå nedlagda arbetet värdelöst.

Styrelsen anför därefter beträffande de ekonomiska synpunkterna vid de fortsatta utbyggnaderna samt atomkraftens eventuella ianspråktagande därvid följande.

Vid urvalet av de utbyggnadsarbeten, som erfordras med hänsyn till förutsedd tillväxt av kraftbehoven, är ekonomin den primära riktpunkten, dock givetvis icke snävt begränsat till anläggningarnas specifika kostnader i och för sig utan med beaktande av alla inverkan omständigheter. Ett belysande uttryck härför är den tendens, som numera föreligger, att någorlunda i ett sammanhang och någorlunda fullständigt genomföra samtliga åtgärder — kraftstationer och regleringar — i varje älvsystem för sig. På så sätt förfares nu i Ångermanälvens och Umeälvens flodområden — att koncentrera arbetena till en enda älv i taget går icke med hänsyn till bland annat arbetsmarknadsförhållandena — och Vattenfallsstyrelsen räknar med att i år påbörja analogt ianspråktagande av Lule älv. Vad som framdriver nämnda behandlingssätt är bland annat följande: regleringar och ledningar för överföring av kraften till huvudsaklig förbrukningsort bli så väl utnyttjade som möjligt, erforderlig byggnadsorganisation blir totalt sett billigast, och största stabilitet ifråga om arbetskraft och dylikt ernås, vissa skadeverkningar och ingrepp i andra hanteringar, t. ex. flottning, reduceras till minimum. Vad sedan beträffar användning av atomenergi, så föreligger ingen tvekan om att sådan kommer att föredragas, så snart det blir möjligt att utföra driftsäkra och tillräckligt billiga atomkraftverk. Kraftföretagens inneboende strävan att utnyttja varje därmed ernäelig fördel framgår bland annat av att de komma att påtaga sig betydande kostnader för att i tid förbereda dylik kraftalstring och vara i stånd att sätta igång därmed utan dröjsmål, när så blir lämpligt. Vattenfallsstyrelsen har sålunda funnit det önskvärt att snarast få till stånd ett par anläggningar i full skala, en med enbart värmealstring och en för kraftalstring, för att vinna erfarenheter och träna upp personal för utförande och skötsel av atomanläggningar, och Styrelsen har igång planering för dem och avser att göra framställning om anslag för ändamålet.

Eljäst måste beträffande atomkraften konstateras, att det ännu är för tidigt att inbegripa den i kraftförsörjningsplaneringen och att ytterligare ett utredningsorgan icke kan åstadkomma någon ändring härutinnan under den närmaste tiden. Enligt tillgängliga uppgifter och undersökningsresultat och i full överensstämmelse med den översikt av läget, som lämnats av 1955 års atomenergiutredning i dess betänkande av den 12 mars 1956, gäller, att även med förläggning så nära belastningscentrum, som säkerhetskrav m. m. medgiva, kraften från en nu påbörjad atomanläggning blir avsevärt dyrare än den närmast för utbyggnad ifrågakommande norrländska vattenkraften. Den skillnaden kan framdeles bli reducerad antingen tack vare prissänkningar för vissa behövliga material eller på så sätt, att nya reaktorkonstruktioner med intensivare utnyttjande av atombränslet efter hand utvecklas. Förhoppningar om ett fullständigt överbryggande av differensen kunna emellertid för närvarande icke bygga på kännedom om några säkra utvecklingsförlopp i de nämnda hänseendena utan få knytas mera allmänt dels till att hittillsvarande resultat på atomområdet nåtts på förvånansvärt kort tid, dels till ospecificerad tillit till teknikens framsteg.

Styrelsen förklarar sig slutligen anse att så som planeringen av kraftverksutbyggnaderna bedrivs och är inriktad, en snabbutredning i enlighet med motionärernas förslag icke har någon uppgift att fylla.

Svenska vattenkraftföreningen, som även erinrar om den planerings- och prognosverksamhet som f. n. bedrivs hos landets större kraftproducenter, framhåller vidare, att atomkraften av alla hittills tillgängliga data att döma åtminstone icke under den närmaste 10-årsperioden kommer att kunna

lämna något tillskott av betydelse för landets kraftförsörjning. Föreningen anför härom följande.

Till detta resultat kommer även 1955 års Atomenergiutredning, som för denna period räknar med att atomkraften endast kommer att kunna bidra med några få procent av det totalt erforderliga krafttillskottet. Detta förhållande beror emellertid ej på bristande intresse för atomkraft från de svenska kraftproducenternas sida. Såväl Vattenfallsstyrelsen som enskilda och kommunala företag äro helt inställda på att vårt land kommer att bli allt mer beroende av krafttillskott genom atomenergi. Men frågan ligger inte så enkelt till att man nu skulle kunna reducera utbyggnadstakten i fråga om konventionella anläggningar, huvudparten därav vattenkraftverk, i avvaktan på att i en framtid elkraft från atomkraftverk skulle bli billigare. Konsumenterna fordra nämligen kraft vid rätt tidpunkt och till lägsta möjliga pris. Ett avbrytande av utbyggnadstakten skulle oundvikligen föra med sig en stagnation av bl. a. landets industriella produktion. Detta betraklesått användes även av OEEC (Organization for European Economic Cooperation) i de utredningar man gjort beträffande Europas kraftförsörjning, där man framhåller att nuvarande utbyggnadsplaner av konventionella kraftverk böra fullföljas. Englands stora program för atomkraft, vilket ibland återopas i detta sammanhang, är motiverat av att detta land har intet val, eftersom dess övriga energitillgångar ej äro tillräckliga för att tillgodose efterfrågan. Kostnaden för den energi som kommer att produceras i de nu under utförande varande engelska anläggningarna blir emellertid väsentligt högre än för den energi som vi i vårt land erhålla ur vattenkraft.

Med hänsyn till att ännu ej i något land finnes något atomkraftverk, som drives kommersiellt, och att sålunda tillförlitliga driftskostnader och därmed kostnader för producerad elkraft komma att föreligga först om cirka två år, synes icke troligt att den av motionärerna föreslagna utredningen skulle kunna få fram något nytt av värde inom detta område. Detta speciellt i betraktande av att 1955 års Atomenergiutredning nyligen redovisat resultatet av sina undersökningar. Det må därjämte påpekas, att Bränsleutredningen 1951 lär i sitt betänkande inrymma behandlingen av föreliggande problem.

Föreningen förklarar sig slutligen i dagens läge beträffande kraftförsörjningen icke anse en utredning av det slag som föreslagits av motionärerna kunna klarlägga frågorna beträffande långtidsplanering av landets kraftproduktion bättre än de fortlöpande utredningar som nu ske genom förefintliga organ.

Skulle ändå en sådan utredning komma till stånd, säger sig föreningen vilja kraftigt understryka att förekomsten av en dylik kommitté ej får tagas som skäl för fördröjande av pågående utbyggnadsprogram. Föreningen förklarar sig därtill i sammanhanget ej vilja underlåta att framföra sina farhågor för att en försening av detta program kan komma att äga rum på grund av nuvarande kreditrestriktioner samt otillräcklig vattendomstolsorganisation.

Aktiebolaget Atomenergi framhåller att atomenergin med säkerhet i framtiden kommer att få stor betydelse för den svenska elkraftförsörjningen. De atomkraftanläggningar som under de närmaste åren komma att upp-

föras komme emellertid att spela en procentuellt sett obetydlig roll i den totala kraftförsörjningen. Enligt bolagets uppfattning kunna de därför icke påverka den nu närmast planerade utbyggnaden av vattenkraften. Av denna anledning ställer sig bolaget tveksam till värdet av en snabbutredning i frågan.

Bolaget understryker dock att utvecklingen inom atomenergiområdet raskt går framåt och att det därför är av betydelse att man kontinuerligt följer dessa frågor, så att bästa möjliga koordinering av vattenkraft och atomkraft erhålls. Så sker också inom bolaget liksom även hos vattenfallsstyrelsen och enskilda kraftproducenter. Den av atomenergiutredningen föreslagna delegationen för atomenergifrågor anses här kunna få en viktig funktion.

Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen slutligen anser motionerna beröra en mycket viktig och samtidigt aktuell frågeställning, som det finnes all anledning att uppmärksamma. Med hänsyn till den redan pågående diskussionen om atomenergien olika intressenter emellan ställer sig delegationen dock tveksam till behovet av en särskild utredning. Då frågan vore av den största betydelse och aktualitet för de nordliga delarna av vårt land borde f. ö. den i fjol tillsatta »Norrländska vattenkraftutredningen» kunna ta sig an saken.

Delegationen föreslår därför att motionerna icke föranleda annan åtgärd från riksdagens sida än en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att förenämnda utredning måtte beakta de i motionerna anförda synpunkterna.

Utskottet. Såsom ovan erinrats bedrivs redan f. n. inom berörda organ en synnerligen omfattande planerings- och prognosverksamhet rörande vårt lands kraftförsörjning, varvid även synes i vederbörlig mån beaktas såväl utvecklingen i fråga om atomenergiens utnyttjande för produktion av elkraft som den tekniska och ekonomiska utvecklingen i övrigt. Beträffande frågan om atomenergiens utnyttjande för hithörande ändamål må vidare nämnas, att Kungl. Maj:t på förslag av atomenergiutredningen genom beslut den 15 juni innevarande år tillsatt en särskild delegation med uppgift bl. a. att ingående följa utvecklingen på atomenergiområdet och såsom rådgivande organ uppdraga riktlinjer för verksamheten på detta område mot bakgrunden av det allmänna bränsle- och kraftförsörjningsläget i landet. Enligt utskottets mening torde med hänsyn till angivna förhållanden en snabbutredning av det slag som i förevarande motioner förordats icke vara av behovet påkallad. Ej heller kan utskottet finna av motionärerna omnämnda risker för felinvesteringar eller skäl för avvaktande försiktighet i fråga om en fortsatt utbyggnad av konventionella kraftverksanläggningar, främst då vattenkraftsanläggningar, i vart fall för den aktuella planeringsperioden föreligga. Det torde snarare förhålla sig så, att kraftkonsumtionens ständiga ökning och den till följd härav för de närmaste åren motsedda ogynnsamma utvecklingen av kraftbalansen gör det särskilt angeläget att — med hänsyn även till kraftproduktionens stora betydelse för hela vår folkförsörjning — vatten-

kraftsutbyggnaden planenligt fullföljes. I anledning av det av samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen i dess remissyttrande framförda förslaget att de i motionerna berörda frågorna bliva föremål för beaktande av norrländska vattenkraftutredningen, må slutligen nämnas, att utskottet under hand erfarit att inom såväl nämnda utredning som bränsleutredningen 1951 — vars slutbetänkande beräknas kunna framläggas inom kort — hithörande frågeställningar ur skilda synpunkter upptagits till prövning. Med hänsyn härtill anser utskottet, som förutsätter att de av motionärerna anförda synpunkterna ägnas fortsatt uppmärksamhet inom förstnämnda utredning, någon särskild framställning i det av delegationen angivna syftet ej erforderlig.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 77 och II:
153, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet
anfört.

Stockholm den 20 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Närvarande: se under utlåtandet nr 196.